

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Kvinnlig reparation

Kan kvotering av kvinnor berättigas utifrån
reparationsprincipen?

annika gilljam

Januari 2014

Kandidatuppsats: 15 hp

Praktisk filosofi

Institutionen för filosofi, lingvistik och vetenskapsteori

Handledare: David Brax

Innehåll

Innehåll.....	2
1.Inledning.....	4
2.Reparation och kompensatorisk diskriminering: Problemformulering och bakgrund	6
2.1 Kompensation och reparation.....	6
2.2 diskriminering	7
2.3 Vem ska få reparation?.....	9
2.3.1 Moraliskt relevanta egenskaper.....	9
2.3.2 I kraft av vad har kvinnor rätt till reparation?	10
2.4 Vem ska reparera?	10
2.5 Hur ska kvinnor få reparation?	10
3.Har kvinnor rätt till reparation?.....	11
3.1 The harm argument	12
3.1.1 The non-identity problem.....	13
3.1.2 Vem har tagit skada?	13
3.2 Nedärvd rätt till reparation - The inheritance argument.....	14
3.3 Reparation av grupper	16
4.Vem ska betala för kvinnors reparation?.....	17
4.1 Omfördelning av fördelar	17
4.2 Samhälle, stat och delade kostnader.....	19
5.Asymmetriproblemet.....	21
6.Hur ska kvinnor repareras?.....	22
6.1 J. J. Thomson.....	22
6.2 Kvotering och the harm argument.....	23
6.3 Kompetens och meriter	25
7.Sammanfattande diskussion	26
8.Slutsats	31
9.Litteraturlista	32
9.1 Artiklar	32

9.2 internetkällor 32

1. Inledning

Denna uppsats föranleds av den svenska debatten om huruvida det från politiskt håll bör införas en kvotering av kvinnor till bolagsstyrelser.¹ Jag vill undersöka ett av de argument som har framförts i debatten för att granska om det kan ge stöd för att en kvotering bör införas. Det argument jag vill undersöka är argumentet att kvotering bör införas för att kompensera kvinnor för den diskriminering de historiskt utsatts för. Den kompensation jag talar om är mer specifikt *reparation*, som innebär att en felaktig handling har begåtts och ska korrigeras, vilket skiljer den från den bredare termen *kompensation* där ingen felaktig handling nödvändigtvis har begåtts. Grunden till reparation är alltså att en part har orsakat en annan part skada på ett moraliskt felaktigt sätt. Argumentet är tillbakablickande då reparationen av kvinnor berättigas av felaktiga handlingarna bestående av en diskriminerande lagstiftning som existerade för närmare hundra år sedan men som kan ha en påverkan på kvinnor idag.

Min frågeställning kan sägas innehålla två frågor, som delvis kan ses som skilda: Har kvinnor rätt till reparation? Är kvotering av kvinnor till bolagsstyrelser i så fall en rimlig form av reparation?

Den filosofiska debatten om reparation har framför allt handlat om huruvida svarta amerikaner bör få reparation för slaveriet eller för de medborgerliga rättigheter de förvägrades under tiden efter slaveriets avskaffande². Jag anser att diskussionen har tillräckliga likheter med uppsatsens ämne för att argumenten ska vara relevanta att använda. Kvinnor har blivit utsatta för diskriminering på ett sätt som i sammanhanget kan liknas vid den diskriminering som svarta utsatts för i USA. Kvinnor har bland annat diskriminerats genom att de förvägrats vissa medborgerliga rättigheter samt i lag behandlats annorlunda på grund av deras kön, och det är denna diskriminering som jag syftar till som grund för reparation. Det ligger utanför denna uppsats att ringa in vilka lagar som har störst relevans i avgörandet om kvinnor bör få reparation, men jag anser att inskränkningar i arvsrätt, röstlängd och myndigförklarande utgör tre goda exempel på hur kvinnor på ett felaktigt sätt har diskriminerats historiskt.

Ett uppenbart problem med att hävda att kvinnor idag bör få reparation är att de kvinnor som lever idag inte levde vid tiden för diskrimineringen³ och att det därför är svårare att berättiga att kvinnor idag bör få reparation. Dessutom lever inte längre de som utfört diskrimineringen, och det verkar därför inte finnas någon idag som bär skuld. En argumentation för en reparation av kvinnor idag behöver alltså dels berättiga att kvinnor idag har rätt till reparation trots att de inte existerade under

¹ Se till exempel ("Inkvoterade kvinnor - gör de skillnad?", Nationella Sekretariatet för Genusforskning) ("Svar på tal.", Genusaffian), ("Kvotering är inte lösningen", Liberal Debatt) ("Majoritet tror inte på könskvotering", DN)

² Se till exempel Boxill (2011), Fullinwider (2000)

³ Det finns visserligen kvinnor som föddes innan 1921 som lever idag, men dessa var inte så pass gamla 1921 att de hade varit med i röstlängden även om det inte vore för diskrimineringen.

tidpunkten för de felaktiga handlingarna, dels visa att det finns någon som är skyldig att reparera även om de som bär skulden för handlingarna inte längre existerar. Det är, i det här fallet, dessutom rimligt att göra en distinktion mellan den part som är skyldig att reparera och den part som bör stå för kostnaden av reparationen. Detta eftersom det kan vara rimligt att det är staten som har en skyldighet att ge reparation till kvinnor då det inte längre finns någon som bär skulden, samtidigt som en kvotering innebär att kostnaden inte bärs utav staten utan av de män som skulle fått posterna i bolagsstyrelser om en kvotering inte infördes. Denna uppsats ägnar sig framför allt åt att undersöka huruvida staten bör införa en kvotering i reparationssyfte, och frågan om ifall bolagsstyrelser på eget initiativ bör införa kvotering i reparationssyfte kommer därför inte beröras.

Väldigt lite har skrivits om kvotering från filosofiskt håll och jag kommer därför i stället hämta argument från den närliggande debatten om positiv särbehandling, som innebär att en missgynnad grupp ges förtur, till exempel vid anställning eller antagning till universitet. Positiv särbehandling skiljer sig dock från kvotering då meriter får en större betydelse än vid kvotering, och innebär ofta att särbehandlingen endast tillämpas då parterna har likvärdiga meriter, samt att det vid kvotering läggs större vikt vid representation. Särbehandlingen kan alltså snarast ses som en *tie-breaker* när två kandidater har likvärdiga meriter och när slumpen annars skulle avgöra. Meriter spelar fortfarande roll vid kvotering, men får en minskad betydelse. Vilken betydelse meriter får beror på vilken lägsta nivå som accepteras, vilken till exempel kan vara att alla som ska få sitta på posterna ska ha en viss utbildning.

Jag kommer ibland att använda termen kompensatorisk diskriminering som samlingsnamn för samtliga former av kompensation på gruppnivå. Begreppet specificerar alltså inte formen eller utförande utan inbegriper både positiv särbehandling och kvotering samt andra möjliga former av kompensation så som exempelvis pengasummor. Värt att nämna är dock att termen ”diskriminering” i detta fall är något missvisande då kompensation normalt sett inte ses som en diskriminering om det sker på individnivå. I diskussionen förekommer både kompensation på individ- och gruppnivå men kompensatorisk diskriminering syftar till när en hel grupp särbehandlas av kompensatoriska skäl. Jag väljer att använda termen på grund av att den är vanligt förekommande, men är medveten om att det är problematiskt att benämna det som diskriminering, vilket jag kommer återkomma till.

Anledningen till att så lite har skrivits om kvotering utifrån reparation är troligtvis att det redan är en kontroversiell fråga huruvida positiv särbehandling kan berättigas utifrån tanken om reparation, vilket alltså gör kvoteringen ännu mer kontroversiell. Vid särbehandling används endast reparationen som ett *tie-breakargument*, alltså ett argument för hur det bör avgöras när exempelvis två sökanden har likvärdiga meriter. För kvotering behövs dock ett starkare argument eftersom det delvis inskränker på principen att den mest meriterade sökande borde få posten.

Kritiken som riktats mot positiv särbehandling som reparation för missgynnade grupper är dels att kompenseringen sker *till* fel individer, och dels att den sker *av* fel individer, det vill säga fel individer får bära kostnaden av särbehandlingen och den sker till kvinnor idag som inte är samma som de som utsatts för handlingarna. Annan kritik som riktats mot positiv särbehandling är att det kommer missgynna de särbehandlade grupperna ännu mer genom att särbehandlingen kommer stämpla kvinnor i bolagsstyrelser som mindre kompetenta samt att särbehandlingen slår ut eller nedprioriterar förtjänstprincipen (vilket åtminstone gäller kvotering). Jag kommer dock endast ägna mig åt den senare kritiken i den mån den har en koppling till reparation, och uppsatsen bör alltså ses som begränsad till reparationsargumentet. Värt att nämna är att det även utan ett berättigande av kvotering av kvinnor till bolagsstyrelser utifrån reparationsprincipen kan finnas många andra argument, så som representation och jämställdhet i utfall, som talar till dess fördel. Utfallet av uppsatsen avgör alltså inte huruvida kvotering bör införas, men kan bidra med att avgöra om reparation kan ge stöd åt ett införande av kvotering.

2. Reparation och kompensatorisk diskriminering:

Problemformulering och bakgrund

2.1 Kompensation och reparation

Reparation kan ses som en typ av kompensation, eller kanske snarare som ett berättigande av kompensation. Kompensation är en vidare term och är något otillräcklig för att komma åt det specifikt tillbakablickande som jag vill undersöka.

Så här beskriver J. P. Day kompensation:

The formula for compensation is (ii) 'A gives back an equivalent of X to B in return for the X of which A deprived B'. Example (5). If A borrows B's umbrella and loses it, then A has an obligation to return to B as soon as possible an equivalent in kind or in cash. (Day, 1981, p. 61)

Och vidare

The variables A and B in formula (ii) range over persons-in-roles, not plain persons. For the compensator must be identical with the depriver, and the compensatee must be identical with the deprivée. Compensation is made by the depriver to the deprivée for a deprivation of some good. Such deprivations are called 'wrongs', 'harms' or 'injuries', which mean 'violations of some right', e.g. a property-right. (Day, 1981, p. 61)

Den som är förövare (deprivor) i detta fall är den som orsakat förlusten och det är denna som ska stå för kompenseringen. Detta verkar dock vara en snävare form av kompensation än den som B. Boxill hänvisar till i *Stanford Encyclopedia of Philosophy*, då kompensation enligt honom inte med

nödvändighet behöver föregås av att det finns en förövare. Boxill exemplifierar detta med en orkan, som kan ge offren rätt till kompensation från staten för sin förlust även om staten knappast kan anses ha orsakat orkanen (Boxill, 2011).

Jag kommer dock att undersöka kompensation i fall där någon eller några har begått en felaktig handling mot någon eller några andra och där den felaktiga handlingen har skett för länge sedan. Reparation är enligt Boxill en typ av kompensation, där skillnaden består i att reparation implicerar att någon felaktigt orsakat en skada hos en annan part, och därmed är skyldig denne reparation.

To deserve reparation one must have suffered some harm or loss as a result of someone's wrongful act. Compensation means making up for or counteracting some loss or lack of something useful or valuable. The loss or lack may not be due to any wrong doing. Thus though suffering some loss or harm does not necessarily make one deserving of reparation it may make one deserving of compensation. And a person need not owe others reparation even if his actions caused them to be harmed; to owe them reparation his actions that caused them harm must also have been wrongful (Boxill, 2011).

Detta utesluter exempel där någon orsakat någon annan skada utan att vara klandervärd för det, då reparation kräver att någon handlat moraliskt felaktigt. För att en kompensation ska berättigas utifrån reparation så krävs det att det finns en part som skadats och en part som *felaktigt* orsakat skadan. I undersökandet av om kvotering av kvinnor kan berättigas utifrån reparation krävs det alltså att det finns någon som agerat felaktigt genom att orsaka en skada hos gruppen kvinnor.

Enligt Boxill skiljer sig dessutom målet med reparation från målet med kompensation då reparationen syftar till att återställa personen till det tillstånd den hade varit i om den inte hade blivit utsatt för handlingen. Vid återställandet är det viktigt att det inte bara handlar om att personen eller gruppen har blivit skadad, utan att de även har blivit felaktigt behandlade, vilket kräver mer än kompensation för skadan. I en tidigare artikel på ämnet skriver Boxill att rättvisa utgår från att alla föds med samma inneboende värde och att rättvisa kräver att vi inte bara behandlar andra som likar utan att vi gör det *för att* vi tror på allas lika värde. Detta innebär att reparation också kräver mer än annan kompensation. När en felaktig handling har begåtts så måste den part som begått den felaktiga handlingen dels vedergälla den skada den gjort, och dels erkänna att vedergällandet krävs av rättvisan på grund av det fel hen begått (Boxill, 1972). Boxill menar alltså att rättvisan kräver mer än lika behandling och att kompensation därför inte kan ersätta reparation. Ett annat sätt att uttrycka detta är ”reparation along with punishment are parts of corrective as opposed to distributive justice” (Boxill, 2011).

Jag kommer att använda termen reparation med undantag för de fall där jag refererar till författare som använder termen kompensation. Applicerat på min frågeställning bör dock kompensationen alltid tolkas i termer av reparation.

2.2 diskriminering

För att reda ut begreppet diskriminering är det relevantt att göra en distinktion mellan det moraliserade och det icke-moraliserade begreppet. Dessa två begrepp skiljs åt genom att det moraliserade begreppet alltid innebär att diskriminering är felaktig. Såhär beskrivs begreppet av A. Altman:

The moralized concept picks out acts, practices or policies insofar as they *wrongfully* impose a relative disadvantage on persons based on their membership in a salient social group of a suitable sort. The non-moralized concept simply dispenses with the adverb 'wrongfully'. (Altman, 2011)

Om det är det moraliserade konceptet som avses så är kvotering och positiv särbehandling moraliskt felaktiga per definition om vi benämner dem som diskriminering, och beteckningar som kompensatorisk diskriminering och positiv diskriminering blir därför problematiska. Jag anser det därför otillräckligt att argumentera utifrån att kvotering är fel på grund av att det är diskriminering, och finner det mer relevantt att tala om särbehandling och att diskutera när en sådan kan vara berättigad. Detta kommer jag att göra bland annat genom att hänvisa till en diskussion om relevanta skillnader, där kritiker menar att positiv särbehandling är att behandla irrelevanta skillnader som relevanta (Cahn, 2002). Egenskapen kvinna är inte en relevant egenskap för poster i bolagsstyrelser och därför ska inte kvinnor behandlas annorlunda på grund av att de är kvinnor, skulle kritiker kunna hävda.

P. Woodruff (1976) menar att vi, i stället för att tala om relevanta egenskaper, bör fokusera på vad det är som gör diskriminering till något orätt. Han utgår från en definition av diskriminering som behandlandet av moraliskt irrelevanta egenskaper som vore de relevanta och menar att all sådan diskriminering inte behöver vara dålig. Han jämför med en bankir som anställer sin kusin endast för att det är hans kusin. Det finns flera andra sökanden med likvärdiga meriter men bankiren väljer att anställa sin kusin endast på grund av att det är hans kusin. Släktskap verkar inte vara en moraliskt relevant egenskap, men det är heller inte fel av bankiren att anställa sin kusin, menar Woodruff. Han föreslår i stället en egen beskrivning av vad som kan göra att diskriminering är moraliskt fel:

I suggest that an act of discrimination is wrong when it is wrong not simply because it is discriminatory, but because it is part of a pattern of discrimination that is wrong. A pattern of discrimination is wrong when it makes membership in a group burdensome by unfairly reducing the respect in which the group is held. (Woodruff, 1976, p. 159)

Detta visar, enligt Woodruff, dels att kompensatorisk diskriminering inte tillhör den typ av diskriminering som är fel eftersom den inte är del av ett mönster av diskriminering som innebär en börda för den grupp som diskrimineras (i mitt fall män) genom att på ett orättvist sätt göra dem mindre respekterade, dels att alla medlemmar av den relevanta gruppen (i mitt fall kvinnor) har rätt till kompensation.

Kvinnor har historiskt utsatts för en rad olika diskriminerande lagar, och det är en samling av lagar och ett system av diskriminering mot kvinnor som jag vill undersöka om kvinnor bör kompenseras för. Det

är alltså inte en ensam lag eller ensam handling, och inte heller en ensam aktör. Det är visserligen den lagstiftande församlingen som har stiftat lagarna, men denna är vald av den manliga befolkning och vilka lagar som stiftas påverkas rimligtvis även av andra aktörer. Det kan därför vara relevant att tala om en *organisatorisk* diskriminering.

Organisatorisk diskriminering sker när det är en kollektiv agent, så som exempelvis statliga myndigheter, bolag och universitet, som utför diskrimineringen (Altman, 2011). Organisatorisk diskriminering tillskrivs alltså inte enskilda individer utan sker när individer går samman och agerar som ett kollektiv. *Strukturell* diskriminering berör i stället de regler och normer som styr både informella och formella institutioner så som familj, ägandeskap, politiska institutioner och så vidare. Strukturell diskriminering behöver inte vara avsiktlig utan innebär att en viss grupp försätts i en underordnad position genom normer och regler, och det är dessa konsekvenser som utgör diskrimineringen (Altman, 2011). Eftersom en sådan diskriminering är oavsiktlig så är den svårare att använda för berättigande av reparation, då det är svårare att finna någon klandervärd. Den kan däremot generera en rätt till kompensation för den diskriminering som gruppen utsatts för.

Det är även relevant att göra en distinktion mellan medveten och omedveten diskriminering, där omedveten diskriminering är orsakad av fördomar och alltså omedvetet orsakad, medan medveten diskriminering är avsedd och alltså är medvetet orsakad (Day, 1981).

2.3 Vem ska få reparation?

Ett relativt uppenbart problem med reparation av missgynnade grupper genom positiv särbehandling och kvotering är att det kan vara svårt att ringa in vilka det är som ska få kompensation, då de som direkt utsattes för de felaktiga handlingarna inte längre lever. I fall där kompensation sker endast en kort tid efter den felaktiga handlingen, så uppstår inte samma problem då de flesta är överens om att det är de direkta offren för den felaktiga handlingen som har rätt till reparation. De som tagit skada av handlingen skall få reparation för skadan. De kvinnor som idag skulle få anställning genom kvotering har dock haft rösträtt, varit myndigförklarade och haft arvsrätt i samma utsträckning som män (i den mån de levt i Sverige) och många menar därför att reparationen går till fel personer då kvinnorna som lever idag inte är offer för handlingen och därför inte har rätt till reparation.

2.3.1 Moraliskt relevanta egenskaper

Kompensatorisk diskriminering kan anses fel på grund av att det innebär att vi behandlar moraliskt irrelevanta egenskaper som moraliskt relevanta. Detta är moraliskt felaktigt eftersom rättvisa kräver att vi behandlar alla lika om det inte är moraliskt relevant att behandla dem olika. I fallet kvinnor innebär det att vi kompenserar för att kvinnor blivit särbehandlade genom att ytterligare särbehandla kvinnor långt senare, vilket inte låter sig göras enligt kritiker⁴.

⁴ Till exempel Cowan (1972)

J. W Nickel (1972) menar att den moraliskt relevanta egenskapen inte är hudfärg utan egenskapen att vara offer för handlingen. Särbehandlingen av svarta görs alltså inte i kraft av att de är svarta, utan i kraft av att de är offer. J. L. Cowan (1972) vänder sig dock emot Nickels slutsats eftersom, menar Cowan, egenskapen svart inte implicerar egenskapen offer. Alla svarta behöver inte vara offer för handlingen och svarta som grupp kan alltså inte ha rätt till kompensation utan detta måste göras på individuell basis (Cowan, 1972). En möjlig invändning till Cowan är att det är svårt att se rent praktiskt hur det skulle fungera att göra en reparation av den diskriminerade gruppen utan att göra det på basis av den egenskapen, då det är så pass svårt att avgöra vilka individer som är offer.

2.3.2 I kraft av vad har kvinnor rätt till reparation?

Två möjliga och vanliga sätt att argumentera för reparation av svarta är att antingen hänvisa till att svarta idag tar skada av den diskriminering som skedde då och att de därför är offer för handlingen och ska få reparation, vilket Boxill kallar *the harm argument*, eller att svarta idag har ärvt rätten till reparation, vilket han kallar *the inheritance argument*. Enligt det senare så är rätten till reparation om det är fallet att reparation inte redan skett under tiden som offren lever. (Boxill, 2011)

Förutom *the harm argument* och *the inheritance argument* kommer jag att ta upp argumentet att reparation kan ske till hela grupper, vilka är entiteter som existerar över tid. Enligt argumentet så är det *gruppen* kvinnor som ska repareras, och eftersom denna grupp existerar idag så är reparation berättigad. Kvinnor har rätt till reparation i kraft av att de tillhör den grupp som varit offer för de felaktiga handlingarna.

2.4 Vem ska reparera?

Ett annat problem är att identifiera vem som är skyldig reparation och vem som ska stå för kostnaden. I detta fall innebär rimligtvis kvotering av kvinnor till ämbeten att män som annars skulle få platsen går miste om den. Detta ses ofta som orätt eftersom männen får stå för kostnaden för en handling som begåtts av någon annan. Det är ju inte dagens män som undanhållit kvinnor från exempelvis rösträtten, och de har alltså inte den relevanta kopplingen till handlingen. Konsekvensen av särbehandling är att män missgynnas vilket inte är rättfärdigat, menar kritiker⁵.

Det ena argumentet jag kommer ta upp anger att de som drar fördelar av den felaktiga handlingen ska betala kostnaden och eftersom män drar fördelar av den historiska diskrimineringen av kvinnor, så ska de också stå för kostnaden av den reparation som kvinnor har rätt till. Det andra argumentet är snarare en grupp argument som har det gemensamt att de hänvisar till ett delat ansvar i samhället, och alltså inte nödvändigtvis definierar män som den grupp som ska betala kostnaden.

2.5 Hur ska kvinnor få reparation?

⁵ Kritiken tas bland annat upp av Hughes (2004), Fullinwider (1975) och Amdur (1979)

Även om kvinnor bör få reparation för den historiska diskrimineringen, så innebär inte det att detta bör ske genom särbehandling vid anställning. J. J. Thomson (1973) anser att grupper som blivit diskriminerade genom att fråntas vissa medborgerliga rättigheter bäst kompenseras genom särbehandling vid anställning eftersom innehavandet av ett arbete är viktigt för att känna sig som en fullvärdig medborgare. Särbehandling vid anställning är därför ett lämpligt sätt att kompensera dessa grupper.

Thomson har dock fått kritik från bland andra R. K. Fullinwider (1975), R. Simon (1974) och R. Amdur (1979) då de menar att kostnaden för kompensationen i så fall endast betalas av ett fåtal och alltså inte fördelas jämt. Författarna skiljer sig i hur de själva anser att kostnaden ska fördelas, men är ense om att särbehandling vid anställning i de flesta fall innebär att fel personer betalar kostnaden. Ett argument som förekommer är att det endast är ett fåtal av den grupp som är skyldig att betala som faktiskt betalar. Om det exempelvis är gruppen män som är skyldiga gruppen kvinnor reparation, så innebär särbehandling vid anställning att endast ett fåtal män, de som annars skulle få jobbet, betalar kostnaden. Om kvinnor i stället skulle betalas en summa pengar så skulle den kostnaden kunna fördelas jämt mellan alla män, genom till exempel en mansskatt, och därmed vara mer berättigad.

En annan kritik är att kompensationen i så fall endast kommer ett fåtal kvinnor till gagn och att dessa ofta inte är de som missgynnats mest. Särbehandling vid anställning är därför inte ett bra sätt att kompensera kvinnor på. A. H. Goldman (1975) och Simon (1974) tar båda upp problemet med att den här typen av kompensation kan göra att det blir godtyckligt vilka som kompenseras. Om det är gruppen som ska kompenseras så kan det ifrågasättas huruvida särbehandling vid anställning kan kompensera hela gruppen, och om det är individer som kompenseras så blir bara vissa individer kompenserade.

Uppsatsen syftar framför allt till att undersöka huruvida kvotering vid val av kvinnor till bolagsstyrelser kan berättigas utifrån kompensationstanken, vilket alltså innebär att en kvot anges för den andel av bolagsstyrelsen som ska utgöras av kvinnor. Mycket lite utrymme kommer att läggas på att diskutera varför kvotering ska ske just till bolagsstyrelser, men jag kommer däremot diskutera om argumenten för kompensation av kvinnor kan berättiga kvotering eller om de endast kan stödja någon annan form av kompensation.

Förutom kvotering förekommer även positiv särbehandling, vilken som tidigare nämnt innebär att kvinnor i vissa fall får företräde men som kan ge utrymme för att meriter fortfarande är av stor betydelse. Som exempel på en typ av kompensation som inte innebär särbehandling vid anställning anges pengar, som kan ges till individer eller till organisationer som arbetar för kvinnofrågor.

3. Har kvinnor rätt till reparation?

3.1 The harm argument

Enligt *the harm argument* har en grupp rätt till reparation om de tagit skada av den felaktiga handlingen, vilket innebär att om kvinnor idag tar skada av tidigare diskriminering så bör de få reparation oavsett om de levde när diskrimineringen skedde eller inte. Så här formulerar Boxill argumentet applicerat på black reparations:

Slavery involved many transgressions against the slaves. The slaves were harmed by these transgressions. These harms initiated an unbroken chain of harms linked as cause and effect that persists to the present day. Since present day African Americans therefore suffer from harms caused by the transgressions of slavery it follows from the principles of reparative justice that they deserve reparation for those harms. (Boxill, 2011)

Argumentet för reparation av svarta har ofta fokuserat på slaveri, men har även i vissa fall fokuserat på politiken som fördes efter inbördeskriget med apartheidlagar och inskränkningar av svarta amerikaners medborgerliga rättigheter.⁶ De senare fallen är mer jämförbara med mina exempel, då de innebär att det framför allt är staten, och inte till exempel landägare, som utfört den felaktiga handlingen. Det utmärkande hos *the harm argument* är att en felaktig handling har begåtts som orsakat skador idag och som därför kräver reparation. Det finns alltså i någon mening offer idag som har rätt till reparation i kraft av att de är skadade, men reparationen sker för en skada som skett för länge sedan. Det är alltså inte den nuvarande skadan som ska repareras, utan den initiala skadan av handlingarna.

Givet att det finns en viss omedveten diskriminering av kvinnor idag, vilket också kan styrkas genom till exempel forskning om implicit partiskhet⁷, så kan denna göra att kvinnor tar skada utan att det är någons avsikt. Den skulle rimligtvis kunna vara orsakad av tidigare fall av medveten diskriminering, till exempel då staten undanhållit kvinnor vissa medborgerliga rättigheter. Om dagens omedvetna diskriminering är ett resultat av en tidigare medveten och moraliskt felaktig diskriminering så skulle det kunna berättiga att kvinnor ska få reparation för den medvetna diskrimineringen i kraft av att de idag tar skada av den. Kvinnor idag tar skada av den tidigare diskrimineringen genom att till exempel ha svårare att nå poster i bolagsstyrelser, vilket antingen kan bero på att de har svårare att bli meriterade eller att de har svårare att bli valda trots att de är meriterade. Eftersom detta är orsakat av en felaktig handling (genom att staten fråntagit kvinnor medborgerliga rättigheter) så bör de få reparation. En viktig distinktion är dock att det inte är den pågående diskrimineringen som kvinnor får reparation för, utan det är för den historiska diskrimineringen *i kraft* av att den orsakar en skada idag. En implikation av att det inte är den nuvarande skadan som ska repareras är att det inte nödvändigtvis är ett krav att dagens diskriminering ska upphöra. Om den nuvarande diskrimineringen är den skada

⁶ Se till exempel Fullinwider (2000)

⁷ Implicit partiskhet (implicit bias) innebär att individer ges en förtur på grund av grupp tillhörighet (en mans CV går till exempel före en kvinnas), vilket sker implicit då exempelvis arbetsgivaren inte är medveten om sin partiskhet. Då två CV:n är likvärdiga i meriter uppfattas mannens CV ändå som bättre, trots att den enda skillnaden är att det ena CV:t är en mans. Se till exempel Steinpreis et al. (1999)

som är orsakad av den tidigare diskrimineringen så kan det vara rimligt att reparationen minskar den nuvarande diskrimineringen, men bara i den grad den faktiskt är orsakad av den tidigare diskrimineringen. Detta bör alltså skiljas från framåtblickande idéer så som jämställdhetsmål och införande av lagar och policys för att avskaffa diskriminering.

En relativt uppenbar problematik med argumentet är oklarheten i huruvida orsakssambandet stämmer. Det är ju fullt möjligt att den omedvetna diskriminering som finns och påverkar kvinnor idag beror på annat än den av staten medvetna diskrimineringen, eller att denna bara är en bidragande faktor. Statens diskriminering av kvinnor är troligtvis orsakad av, och efterföljd av, andra former av diskriminering och det kanske snarare är någon av dessa andra former av diskriminering som orsakat dagens omedvetna diskriminering. Skadan kanske snarare är orsakad av andra former av diskriminering, som skett efter det att staten gett kvinnor samma medborgerliga rättigheter som män. Detta kanske inte kan fungera som ett argument mot att kvinnor har rätt till kompensation, men problematiserar frågan om vilken felaktig handling de ska kompenseras för. I detta fall skulle det kunna finnas en rad olika orsaker som samverkar och tillsammans skapar så pass mycket skada att det är rimligt att kvinnor har rätt till kompensation.

3.1.1 The non-identity problem

Om målet med reparationen är att återställa situationen till hur den skulle varit om den felaktiga handlingen inte hade skett, så måste vi kunna göra en jämförelse mellan hur personerna har det nu, och hur de hade haft det om de felaktiga handlingarna inte hade begåtts. Det är dock högst sannolikt att samma personer inte hade levt om inte de felaktiga handlingarna hade begåtts. Det krävs relativt små skillnader för att ändra på uppsättningen existerande individer eftersom det endast kräver att de som föder barn gör det vid en annan tidpunkt, och de kvinnor som idag tar skada skulle alltså inte finnas i den värld vi jämför med och skulle alltså varken kunna ha det sämre eller bättre om inte de felaktiga handlingarna skett.

När det inte är individer som ska repareras utan en hel grupp och då denna grupp hade existerat även om den hade bestått av en annan uppsättning individer så är en möjlig invändning att en annan relevant möjlig värld inte skulle behöva innehålla samma individer utan endast skulle behöva vara tillräckligt lik den nuvarande världen i relevanta hänseenden. Detta skulle vara tillräckligt för att göra en jämförelse.

3.1.2 Vem har tagit skada?

En invändning till att berättiga reparation på basis av att de historiska felaktiga handlingarna orsakat skada är att det är en för osäker grund för reparation. Vi kan inte vara säkra på att kvinnor hade haft det bättre om inte diskrimineringen hade skett, det är möjligt att diskrimineringen till exempel har gett kvinnor fördelar i andra sfärer än i arbetslivet, till exempel genom att få mer makt i hemmet och mer tid med sina barn. Detta öppnar också för att män tagit skada av diskrimineringen genom att

exempelvis ha fått mindre tid med sina barn och mindre makt när det gäller barnuppfostran. Mansrollen kräver ofta av män att de ska vara hårda, distanserade från känslor och klara sig utan ömhet, vilket troligtvis lett till att män tagit skada av könsrollerna. I den mån den historiska diskrimineringen bidragit till könsrollerna skulle män kunna vara berättigade reparation på dessa grunder, eftersom de då tagit skada av den historiska diskrimineringen. Då män orsakats andra skador än kvinnor så är det rimligt att de också skulle få en annan typ av reparation. Män skulle till exempel kunna kompenseras genom en lagstadgad delad föräldraförsäkring som skulle ge män större möjligheter att vara med sina barn. Men även kvotering av kvinnor till bolagsstyrelser skulle kunna ge reparation till män genom att de män som inte får poster i bolagsstyrelser skulle kunna få mer tid i hemmet. Synsättet att män tar skada går dock inte ihop om vi antar en kollektiv syn på agentskap och anser att gruppen män är en entitet som varar över tid och som i så fall även idag kan bära kollektiv skuld. Skadan är i så fall i någon mån självförvållad, vilket inte ger någon rätt till reparation.

Om rättfärdigandet av reparation sker på individbasis så blir det ett problem att berättiga kvotering av kvinnor med att de tar skada om det inte är fallet att alla kvinnor tar skada. Nickel (1974) menar att kompensatorisk diskriminering av svarta kan rättfärdigas på individbasis men ändå ge reparation till hela gruppen eftersom det enda praktiskt genomförbara sättet att ge reparation är att reparera en hel grupp. Även om inte alla är offer så är så pass många offer att hela gruppen kan repareras. Enligt Nickel är nästan alla svarta amerikaner offer och har rätt till kompensation och därför kan omvänd diskriminering rättfärdigas. Rättfärdigandet sker alltså på individbasis där offer ska få reparation, men rent administrativt så ges reparation till hela gruppen. Detta liknar även Fullinwider (2000), som menar att egenskapen svart är en moralisk approximation av vilka som har rätt till kompensation, eftersom det är en generell beskrivning av vilka som är offer. Det är därför rimligt att det är den grupp som kompenseras, hävdar han, men anser att det är en viktigare fråga vem som ska stå för kostnaden (Fullinwider, 2000).

Alternativet skulle vara att individer på något sätt skulle få reparation i utbyte mot att de kunde bevisa att de tagit skada, på ett sätt jämförbart med försäkringar eller rätt till skadestånd. Detta skulle vara problematiskt då bevisbördan läggs på offren och då det är tämligen svårt att bevisa den här typen av skada. Är det tillräckligt många som tagit skada så är det kanske rimligt av pragmatiska skäl att ge reparation till alla kvinnor, men om det inte rör sig om ett alltför stort antal så kanske det är rimligare att det ges till de individer som är i störst behov. Det skulle även kunna göras ytterligare grupperingar inom gruppen kvinnor för att ringa in den grupp som har rätt till reparation, till exempel genom att ge reparation till kvinnor ur en viss samhällsekonomisk grupp.

3.2 Nedärvd rätt till reparation - The inheritance argument

Ett sätt att undvika problemen med the harm argument är att i stället hävda att rätten till reparation kan ärvas och att det är detta som gör att kvinnor idag har rätt till reparation. Förespråkare för reparation av

svarta amerikaner har genom detta argument hävdad att de befriade slavarna inte kompensterades och att rätten till kompensation därför har ärvts av deras ättlingar. Hade staten kompensterat de befriade slavarna, så hade fullvärdig reparation skett oavsett hur svarta amerikaner idag påverkas av slaveriet. Argumentet grundar sig i synen på att rättigheter kan ärvas på samma sätt som egendom, och att rätten till reparation är en sådan rättighet (Boxill, 2011). Sådär formulerar S. Kershner argumentet:

According to this account, if the enslaved person had not been enslaved in the relevantly-similar possible world and if the slaves inheritor's are the rightful owners of the slave's property and if the inheritors of the slave's property are probably her descendants, then compensatory justice supports compensation being owed to the slave's descendants. (Kershner, 1999, p. 99)

Ett annat möjligt sätt att formulera argumentet är enligt Kershner att säga att rätten till kompensation kan finnas kvar även när en person inte längre lever. Arvtagaren får kompensationen å den dödes vägnar, men ärver inte hela rättigheten utan är bara mottagare av den kompensation som den döde har rätt till. (Kershner, 1999)

Kvinnor har, enligt argumentet, rätt till reparation om de är arvtagare till de kvinnor som utsatts för de felaktiga handlingarna och därför har rätt till deras egendom. Argumentet undviker invändningen mot *the harm argument* att samma personer inte existerar i den värld där de felaktiga handlingarna inte utförts. Det är inte längre nödvändigt att jämföra med en annan möjlig värld där de felaktiga handlingarna inte utförts eftersom det enda relevanta i sammanhanget är huruvida de är arvtagare till en person med rätt till kompensation eller inte.

Till skillnad från fallet svarta amerikaner så utgör det dock ett problem att, som Kershner, jämföra rättigheter med egendom då både döttrar och söner som ärver sina mödrars egendom. Om rättigheter ska ärvas på samma sätt som egendom så ärver rimligtvis både män och kvinnor rättigheterna till reparation. I så fall skulle både kvinnor och män idag ha rätt till reparation och kvotering är i så fall inte relevant. En annan problematik med att använda argumentet på min tillämpning är att endast de kvinnor som är ättlingar eller arvtagare till de kvinnor som blev utsatta för de felaktiga handlingarna skulle ha rätt till reparation. Gruppen som skulle ha rätt till reparation skulle rimligtvis inte längre vara gruppen kvinnor och kvotering av kvinnor skulle alltså inte vara särskilt rimlig. Argumentet skulle behöva revideras för att kunna användas på min tillämpning, så att rätten till reparation ärvs till endast kvinnor och till samtliga kvinnor.

En möjlig lösning är att jämföra rätten till reparation med skuld snarare än med egendom, och hävda att det finns en obetald skuld till de kvinnor som var direkta offer för de felaktiga handlingarna som sedan ärvts till andra kvinnor. Skulden skulle bara kunna ärvas till andra kvinnor i egenskap av kvinnor, då de felaktiga handlingarna var specifikt riktade mot kvinnor i egenskap av kvinnor. Ärvandet av rätten till reparation skulle därmed utgöra en berättigad inskränkning på arvsrätten, och

skulle ärvas till enbart kvinnor och till alla kvinnor. Argumentet har då kommit ganska långt från dess första formulering, som i mångt berättigats genom en jämförelse med egendom. Det är också tveksamt om det fortfarande handlar om ett arv eller om det i stället handlar om reparation av gruppen i kraft av att de tillhör samma grupp. Det är till viss del rimligt att det skulle kunna göras en sådan inskränkning för att utestänga män från att få reparation, men kanske mindre rimligt att prata om arv om det handlar om kvinnor som inte är ättlingar till de kvinnor som utsattes för handlingarna. Det är då kanske mer plausibelt att det gäller en reparation av grupp i egenskap av att det var den grupp som utsattes för de felaktiga handlingarna, och inte på grund av arvet.

3.3 Reparation av grupper

P.W. Taylor (1973) är en av dem som vänder sig emot att kompensatorisk diskriminering skulle vara fel på grund av att det innebär att moraliskt irrelevanta egenskaper behandlas som om de vore relevanta. Han menar att till exempel egenskapen svart har gjorts relevant genom att det skett en diskriminering mot svarta *på grund av* att de är svarta och att detta gör att gruppen svarta bör kompenseras. Om en egenskap C har gjorts till en relevant egenskap genom diskriminering så kräver detta omvänd diskriminering av personer med egenskapen C och den omvända diskrimineringen har till avsikt att korrigerar en rättvisa som riktades mot C-personer för att de hade egenskapen C. Han menar att detta beror på att det finns en skillnad mellan kompensatorisk och distributiv rättvisa där kompensatorisk rättvisa kräver att gruppen C får compensation. Egenskapen C görs moraliskt relevant av att de med egenskapen C har diskriminerats, och de med egenskapen C måste därför särbehandlas tills det är återställt. Omvänd diskriminering måste alltså vända sig till C-personer som sådana. (Taylor, 1973) Han verkar alltså mena att särbehandling inte är diskriminering, eller åtminstone inte en felaktig sådan, om det handlar om compensation.

Kvinnor skulle i så fall som grupp ha rätt till reparation på grund av att de har egenskapen kvinna vilken är den egenskap som tidigare diskriminering baserats på. Staten har diskriminerat kvinnor *på grund av* att de är kvinnor och ska alltså ge reparation på samma basis. Argumentet undviker de invändningar mot *the harm argument* och *the inheritance argument* som säger att argumenten inte ringar in gruppen kvinnor som offer. Om rätten till compensation sker på basis av skada så kan det öppna för att det finns kvinnor som inte tagit skada eller att även män i någon utsträckning har tagit skada. Samma problem kan uppstå om det är ärftlighet som ger rätt till compensation, då detta argument också har svårigheter att ringa in varför just kvinnor skulle ärva rättigheten.

En invändning mot denna syn på kompensatorisk rättvisa är dock att det är tveksamt om det är rimligt att en rättviseteori skulle kunna berättiga compensation till grupper då rättviseteorier ofta utgår från individer. Taylor anser det rimligt att grunda sin teori på Rawls, och menar att ”characteristic C would

not be mutually acknowledged as a proper ground for such treatment by all who understood the practice and took an impartial view of it (in accordance with John Rawls' A Theory of Justice) ” (Taylor, 1973, p. 178) (Rawls, 1999). Skälet till att diskriminering är fel är alltså att det tillåter att vissa egenskaper särbehandlas på ett sätt som inte hade accepterats av personer i en ursprungsposition. Rättvisan kräver då att detta fel kompenseras, och efter att gruppen är kompenserad så gäller likabehandling igen. Kriterierna för kompensation, som också avgör när gruppen är kompenserad, ska vara sådana att personer i en ursprungsposition hade accepterat kriterierna (Taylor, 1973, p. 180). Taylor grundar alltså sin teori på Rawls, men får kritik för detta av Nickel, som menar att det är orimligt att tänka sig att personer i en ursprungssituation skulle välja kompensatoriska principer för grupper. Rawls säger inte själv något om vilka kompensatoriska principer som skulle väljas, men i och med att det är individer som representeras i en ursprungssituation, så verkar det inte rimligt att de ska välja kompensatoriska principer som kompenserar på gruppnivå. (Nickel, 1974) Det skulle alltså kunna tänkas att personer i en ursprungsposition visserligen skulle fördöma diskriminering och att de skulle anse att det krävde reparation, men skulle kanske snarare välja kriterier baserat på individnivå än gruppnivå, och det skulle då vara en annan egenskap en egenskapen kvinna (i mitt fall) som skulle utgöra den relevanta grunden för reparation. Snarare skulle kvinnor kompenseras på basis av att de är offer för handlingen, och det är i så fall diskutabelt om detta skulle gälla alla kvinnor. Det kan alltså finnas en oenighet om hur ursprungspositionen skulle se ut, och det går därför inte att lösa problemet genom att hänvisa till en ursprungsposition utan att definiera hur en sådan bör se ut och varför.

4. Vem ska betala för kvinnors reparation?

Argumenten för kvinnors reparation för med sig problem med vem som ska betala reparationen. Om kvinnors reparation berättigas av att de tar skada av de felaktiga handlingarna, så kan man rimligtvis tycka att den som orsakat skadan också ska vara den som är skyldig reparation. I det här fallet lever dock inte de personer som orsakat skadan, och kritiker⁸ menar att det är fel att begära att män idag, som inte deltagit i de felaktiga handlingarna, ska betala kostnaden för reparationen. Samma problem uppkommer om rätten till reparation är ärftlig, då det är tveksamt om det är rimligt att hävda att skyldigheter kan ärvas på samma sätt som rättigheter. Då de klandervärda inte längre existerar behövs därför andra lösningar för att avgöra vem som bör betala. Som nämnt så kan denna fråga ses skild från frågan om vem som är skyldig reparation, men i vissa av nedanstående fall kan parterna även anses vara densamma.

4.1 Omfördelning av fördelar

Ett sätt att argumentera för att män idag bör stå för kostnaden för reparation är att hävda att män drar fördelar av den felaktiga handlingen genom dess följder och att män därför bör stå för en del av

⁸ Kritiken tas bland annat upp av Hughes (2004), Fullinwider (1975) Amdur (1979)

reparationen. Det är rimligt att män betalar eftersom de fördelar som de tvingas ge upp har tillkommit på ett orättfärdigt sätt. Sådär formulerar Kershnar principen:

Other things being equal, one person, *P*, ought to pay compensation to injured party, *I*, if and only if *P* benefitted from an unjust act that injured *I*. (Kershnar, 1997, p. 354)

Fullinwider kritiserar principen då han menar att män inte frivilligt drar fördelar. De har tilldelats fördelar utan att själva ha valt det och bör därför inte behöva betala (Fullinwider, 1975). Detta är dock att övergå till att tala om det i termer av skuld, vilket inte är vad argumentet avser. Om det på ett trovärdigt sätt kan argumenteras för att män bär skuld så skulle det vara ett starkare argument för att de bör betala kompensationen, men då det är problematiskt att tala om skuld, så är argumentet att de som drar fördelar ska betala en alternativ lösning. Män bör alltså, enligt argumentet, betala för kompensationen även om de inte orsakat skada eller frivilligt dragit fördelar. Detta gör att argumentet även kan appliceras på fall där män drar fördelar utan att vara medvetna om det, eller utan att kunna påverka det, vilket gör det applicerbart på det relevanta fallet. Det verkar rimligt att anta att många män inte är medvetna om att de har en fördel genom till exempel implicit partiskhet vid granskningar av Cv:n och att, även om de vore medvetna, inte har särskilt stor påverkan på detta. Det kan knappast sägas ske av frivillighet. Betalningen av kompensationen gäller i detta fall det att somliga män kommer att bli utan ett specifikt jobb som det kan antas att de ville ha. Det är, enligt argumentet, rimligt att ålägga män att avstå en del av de fördelar som de fått till följd av den felaktiga handlingen, för att reparera kvinnor.

Kershnar menar dock att argumentet är problematiskt och jämför det med ett fall där en vit amerikan, Jim, som är näst bäst i världen på Tennis, drar fördelar av att den bästa spelaren i världen, kinesiskamerikanska Frank, blir knivhuggen av ett gäng rasister. Jim vinner därefter alla tävlingar och blir alltså världsbäst och tjänar därmed mycket mer pengar på grund av den felaktiga handlingen som drabbade Frank. Jim har ingen koppling till gänget och är alltså fri från skuld. Kershnar menar att det verkar orimligt att Jim är skyldig Frank kompensation eftersom Jim inte har någon koppling till den felaktiga handlingen. Han menar dessutom att detta har tillräckliga kopplingar till positiv särbehandling eftersom män, eller vita, också kan antas ha lagt ner tid och energi på att skapa de meriter som de har. Jim har också lagt ner tid och möda på att bli så pass bra på tennis, och även om det blev lättare för honom att bli världsbäst efter det att Frank blev knivhuggen, så är han inte totalt oförtjänt av det. (Kershnar, 1997)

Det verkar rimligt att män inte är totalt oförtjänta av jobben inom bolagsstyrelser, oavsett hur vi ser på kvinnors rätt till kompensation, men att de samtidigt har fått en konkurrensfördel genom den omedvetna diskrimineringen som missgynnar kvinnor. En väsentlig skillnad mellan Kershnars exempel och det relevanta fallet är dock dels att exemplet är utformat att gälla individer medan mitt fall gäller på kollektiv nivå, dels att han talar om en enskild händelse medan jag syftar till ett antal

händelser som är en del av ett system. Liksom Woodruff anser att diskriminering är fel först när de är en del av ett mönster är det möjligt att hävda att fördelar endast bör omfördelas när det blivit till ett mönster att en viss grupp drar fördelar av ett system. Det kanske är orimligt att Jim är skyldig Frank kompensation, men från detta går det inte nödvändigtvis att dra slutsatsen att det inte är rimligt att män bör stå för kostnaden av kompensationen på grund av att de drar fördelar av det system som den felaktiga diskrimineringen bidragit till.

Amdurs (1979) kritik mot principen riktar sig snarare mot dess genomförbarhet. Det är, menar Amdur, rimligt att anta att det finns de som drar mer fördelar än andra och om principen är att de som drar fördelar ska betala så är det rimligt att de som drar mest fördelar betalar mest. Detta är dock troligtvis näst intill omöjligt att avgöra i många fall, och kommer därmed leda till en ojämn fördelning av kostnaden. Det kan till exempel leda till att vissa som dragit väldigt lite fördelar får betala mer än vissa som dragit stora fördelar.

4.2 Samhälle, stat och delade kostnader

Vissa författare menar att ansvaret för reparation är ett gemensamt ansvar hos samhället och att det därför ska delas mellan samhällets medlemmar. Detta är dock snarare en grupp argument som i hög grad skiljer sig från varandra, varav vissa är mer användbara på kvotering och andra snarare ger stöd för andra typer av kompensation.

Taylor (1973) argumenterar för att samhället är kollektivt skyldig kompensation av grupper som utsatts för diskriminering. Han menar att då samhället genom en institutionaliserad praxis missgynnat en viss grupp på grund av att de har en viss egenskap så är samhället skyldiga denna grupp kompensation. Jag har tidigare nämnt hur Taylor argumenterar för att grupper kan ha rätt till kompensation genom att de har särbehandlats och att en moralisk irrelevant egenskap har behandlats som relevant. Taylor verkar mena att det är ett institutionaliserat system som utgör den felaktiga handling som ska kompenseras för, och som hela samhället är inblandat i, och därför är alla (utom den missgynnade gruppen) skyldiga att betala för kompensationen. De som är offer och som har rätt till kompensation ska alltså inte vara med och betala kompensationen. Det handlar inte om en individuell skuld utan en kollektiv skuld och Taylor menar att detta kan berättiga att staten, som är en aktör som representerar samhället genom att representera dess medborgare, inför positiv särbehandling för att erbjuda kompensation.

Även om samhället skulle kunna bära en kollektiv skuld (vilket är diskutabelt) så är det svårt att se att detta skulle förklara varför oskyldiga individer ska betala kostnaden. Taylor menar att argumentet berättigar införandet av positiv särbehandling och att staten inför särbehandlingen som en möjlighet till kompensation. Men kostnaden bärs ju inte endast av staten utan mer specifikt av de män som inte får det jobb eller den universitetsplats som de skulle fått utan positiv särbehandling. Dessa skulle

visserligen kunna ses som delaktiga i den kollektiva skulden som en del i kollektivet, men det kan fortfarande ses som orimligt att endast vissa män, eller män som ansöker till vissa jobb eller universitet, ska drabbas. Problemet med att använda Taylors argument är att han utgått från kompensation i den vidare meningen, och inte specifikt reparation. Taylor utgår ju ifrån att de olika delarna av samhället bidrar till det diskriminerande systemet, och det kanske snarare är det som ska kompenseras för, än handlingar som skett för länge sedan.

Fullinwider (Fullinwider, 2000) argumenterar för reparation av svarta och anser liksom Taylor att det finns en kollektiv skuld, men att det är staten, inte hela samhället, som bär denna skuld och att staten därför ska stå för reparationen. Enligt honom så grundar sig kritiken mot reparation på två utsagor som felaktigt tolkats som konflikterande vid reparation. De två vanligt accepterade uppfattningarna är ”you must make good the wrongs you do” och ”we must not penalize one person for another’s misdeeds”. Fullinwider menar att kravet på reparation inte behöver skapa en konflikt mellan dessa, vilket kritiker felaktigt trott. Fullinwider menar att de felaktiga handlingar som staten ska reparera är att staten inte kunnat tillhandahålla civila och medborgerliga rättigheter till den svarta befolkningen under tiden efter inbördeskriget, och skiljer sig därmed från många andra som menar att slaveriet var den felaktiga handlingen. Kränkningarna av svarta utgjordes av nationens kollektiva handlingar av införande och tillåtande av diskriminering (slaveri, rösträtt, apartheid). Detta gör att staten är skyldig och ska betala reparationen. Enligt Fullinwider kan staten ses som en entitet som existerar över tid och kan därav i sammanhanget betraktas som en individ. Staten kan därför idag fortfarande vara skyldig reparation för felaktiga handlingar som begicks för länge sedan.

Än så länge finns stora likheter med Taylor. Han skiljer sig dock från Taylor då han dels talar specifikt om reparation och dels också förklarar hur individens skyldigheter förhåller sig till den kollektiva skulden. Han menar nämligen att individer har medborgerliga skyldigheter att hjälpa staten med dess skyldigheter och därmed står för kostnaderna. Medborgarna är inte i sig skyldiga att reparera, men är skyldiga att bistå staten med det som staten har skyldighet att utföra. Medborgarna blir alltså inte oskyldigt straffade men bör ändå stå för kostnaden. (Fullinwider, 2000)

Argumentet kan överföras på det relevanta fallet eftersom kvinnor också frångits civila och medborgerliga rättigheter som staten alltså i viss utsträckning kan sägas vara ansvarig för. Argumentet är också tilltalande eftersom det innebär att det är möjligt att avgöra frågan utifrån att någon som bär skulden existerar idag, nämligen staten. Om staten existerar över tid och det är staten som utfört de felaktiga handlingarna, så verkar det rimligt att staten är skyldig att kompensera för dessa handlingar. För att godta Fullinwiders argument måste vi dock godta premissen att stater har tillräcklig identitet över tid för att kunna vara skyldiga flera decennier efter att händelsen skett. Medlemmarna i statens församlingar, samt vilka institutioner och organ som staten består av, har ändrats ett flertal gånger efter de diskriminerande handlingarna och det kan därför ifrågasättas vad det är som gör att staten

fortfarande kan vara skyldig. Här blir det viktigt att skilja på reparation och kompensation i en vidare bemärkelse. Det kan kännas intuitivt rätt att staten är skyldig kvinnor kompensation, men är det på grund av den felaktiga handlingen eller kan det jämföras med fall där det inte finns någon skyldig så som vid orkaner? Om det finns en implicit partiskhet kan det tyckas att staten har ett ansvar att kompensera kvinnor, men den kompenserar i så fall för en implicit partiskhet och inte för en felaktig handling som skett för länge sedan. Fullinwider menar dock att staten kan ha skyldighet att ge reparation för en handling som skett för länge sedan. Han jämför med lagar som stiftats för längesedan och menar att om det inte varit samma stat så hade medborgarna inte varit skyldiga att följa dem lagarna. Om medborgarna är skyldiga att följa lagar som stiftades för länge sedan, så är de även skyldiga att bistå staten med reparation av de felaktiga handlingar som staten begått för länge sedan. (Fullinwider, 2000)

Det är alltså medborgarna som bör stå för kostnaden av reparationen, men inte på grund av någon koppling till de felaktiga handlingarna, utan på grund av att de har en skyldighet gentemot staten. Det verkar rimligtvis som att detta innebär att alla medborgare ska betala i och med att de alla bör ha samma skyldigheter gentemot staten. Detta innebär dock att även kvinnor, i mitt fall, skulle betala för reparationen, vilket kan tyckas orimligt med tanke på att det är kvinnorna som har rätt till kompensation. Fullinwider verkar alltså argumentera för att offren ska bidra till att ge reparation till sig själva. Det blir svårt att utifrån Fullinwiders argument berättiga kvotering då det innebär att endast ett fåtal medborgare betalar, och det är kanske mer rimligt att Fullinwider skulle stödja till exempel att en pengasumma delades ut till kvinnor eller till organisationer som jobbar för kvinnofrågor.

Jag anser visserligen att det finns en rimlighet i att staten är den part som är skyldig reparation, men att denna skyldighet inte beror på en skuld utan snarare på det att staten kan anses ha en skyldighet att ta över ansvaret för reparationen när det inte längre finns någon som bär skuld men då det fortfarande finns en part som har rätt till reparation. Det verkar dock märkligt att kostnaden för reparationen skulle delas på alla medborgare då detta skulle innebära att kvinnor skulle betala för sin egen reparation, och det är därför rimligare att det är männen som står för kostnaden.

5. Asymmetriproblemet

En av de vanligare invändningarna mot positiv särbehandling som reparation är att fel personer betalar. Jag har redogjort för två olika typer av argument för att det går att avgöra vem som ska betala, men endast en av dessa ringar in män som den grupp som bör stå för kostnaden. Kompensatorisk diskriminering innebär dock att det är män som får betala kostnaden, genom en lägre sannolikhet att till exempel få poster i bolagsstyrelser, och om det inte skulle räcka att argumentera utifrån att män bör stå för kostnaden på grund av att de drar fördelar, så verkar den kompensatoriska diskrimineringen inte vara berättigad på grund av att det inte finns någon som bör betala.

I så fall är det möjligt att i stället hänvisa till Fullinwider (2000) och hävda att det bör vara en delad kostnad. Det blir då möjligt att fortfarande argumentera för att kvinnor bör få reparation, men det verkar däremot otänkbart att argumentera för en kompensatorisk diskriminering. Det är i så fall rimligare att argumentera för en form av reparation där kostnaden går att dela upp jämlikt, genom till exempel en skatt. Det leder dock till att kvinnor betalar sin egen reparation, vilket verkar orimligt.

En tredje möjlighet är att hävda att båda argumenten faller och att det därmed inte finns någon som bör stå för kostnaden. Det är dock fortfarande möjligt att hävda att kvinnor har rätt till reparation, och det uppstår då ett asymmetriproblem, där kvinnor har rätt till reparation, men där det inte finns någon part som bör betala kostnaden. Fullinwider (2000) anser det rimligt att lägga störst vikt vid den part som är skyldig att betala reparation, och verkar snarare se det som en bifråga att det finns en grupp som har rätt till reparation. Jag anser dock att det tvärtom verkar rimligast att fokusera på offren, de som har rätt till reparation. Fullinwider menar visserligen att det fortfarande finns en part som bär skuld för de felaktiga handlingarna, men det verkar också rimligt att om denna part inte skulle finnas, så skulle Fullinwider mena att reparationen skulle utgå. Detta verkar orimligt eftersom det fortfarande finns en part som har rätt till reparationen. Situationen är jämförbar med andra typer av brott där den skyldige inte funnits eller avlidit, då pengar kan delas ut från till exempel brottsofferfonden. På samma sätt har kvinnor fortfarande rätt till reparation även då det inte finns någon som bör betala och trots att reparation har ett syfte utöver att kompensera kvinnor.

6. Hur ska kvinnor repareras?

Givet att kvinnor har rätt till reparation är det fortfarande öppet att diskutera om kvotering är ett bra sätt att kompensera dem. För att kvotering ska vara berättigat utifrån reparationstanken så bör effekterna av kvoteringen motsvara målet av reparationen, att återställa situationen till hur den hade varit om de felaktiga handlingarna inte hade utförts. Om detta inte är möjligt, till exempel då skadan inte är ekonomisk, så är det rimligt att reparationen motsvarar omfattningen av skadan.

6.1 J. J. Thomson

Thomson argumenterar för att särbehandling av kvinnor vid anställningar till universitet är berättigat utifrån en kompenstationstanke, och att just särbehandling vid anställning är en bra form utav kompenstation. Enligt henne har kvinnor rätt till kompenstation för att de tidigare inte haft samma medborgerliga rättigheter som män och att ge kvinnor arbeten är ett bra sätt att kompensera dem eftersom innehavandet av arbete är ett sätt för kvinnor att känna sig som fullvärdiga medborgare, menar Thomson. (Thomson, 1973)

Thomsons tes liknar alltså den jag undersöker i det att hon förespråkar särbehandling vid anställning som en kompenstation för att kvinnor tidigare saknat medborgerliga rättigheter i samma utsträckning

som män. Hon använder den vidare termen kompensation, och lägger inte fokus på den part som ska betala kompensationen utan på den part som har rätt till den, nämligen kvinnor. Det Thomson förespråkar är dock mycket mindre kontroversiellt än kvotering, då hon i artikeln endast diskuterar fall där kvinnliga och manliga sökanden har likvärdiga meriter. Särbehandlingen avgör alltså endast i de fall där slumpen rimligtvis annars hade avgjort, och här ges alltså meritprinciper förtur före principer om kompensation. Även om Thomson argumenterar för att särbehandling utifrån kompensation, så ger hon principen väldigt liten vikt.

Det är dock oklart hur ofta det förekommer att två personer har precis likvärdiga meriter, och om Thomsons version av särbehandling ens hade gjort någon skillnad för kvinnor. Om inte så verkar det orimligt att det skulle utgöra den kompensation som Thomson anser kvinnor ha rätt till. Om nu Thomson anser att kvinnor har rätt till kompensation och att anställning skulle utgöra en bra sådan, varför kan då inte Thomson förespråka kvotering, eller i alla fall en starkare form av särbehandling? Troligtvis vill hon undvika problematiken med att ge förtur till en person med sämre meriter, men kanske riskerar hon därmed också att förlora syftet med särbehandlingen då två sökande sällan har exakt likvärdiga meriter⁹. I praktiken kanske Thomsons särbehandling innebär att det inte sker någon kompensation, och har i så fall inte tjänat sitt syfte. Jag anser att det av denna anledning finns skäl att titta på en starkare form av särbehandling som inskränker på förtjänstprincipen men som ger en större garant för att det sker en reparation.

6.2 Kvotering och the harm argument

Som nämnt verkar det rimligt att kvinnor tar skada av den historiska diskrimineringen genom att den i alla fall delvis orsakat en diskriminering idag som kvinnor tar skada av. Om det finns ett intresse hos kvinnor att sitta i bolagsstyrelser och om möjligheten att nå de posterna har försämrats som en effekt av de felaktiga handlingarna, så skulle det kunna utgöra skäl för att införa kvotering framför annan reparation, eftersom den i så fall syftar till att direkt reparera en skada orsakad av de felaktiga handlingarna. Kvinnor har i så fall rätt till reparation i kraft av att de tagit skada av den historiska diskrimineringen, och då skadan delvis består i färre platser i bolagsstyrelser så är kvotering av kvinnor till bolagsstyrelser en rimlig reparation eftersom det på ett direkt sätt åtgärdar skada orsakad av de felaktiga handlingarna. Detta givet att fler kvinnor hade suttit i bolagsstyrelser om det inte vore för den historiska diskrimineringen. Kvotering utgör en bättre reparation än annan särbehandling på det sättet att den garanterar reparation. Det är inte öppet för att andra principer får en prioritet på ett sätt som eliminerar eller ens minimerar reparationen. I den mån kompensation anses viktigare än andra principer, och i den mån som kvinnlig underrepresentation i bolagsstyrelser kan anses orsakad av den historiska diskrimineringen, så verkar kvotering av kvinnor till bolagsstyrelser vara ett rimligt sätt att

⁹ Dessutom är vår uppfattning av vad som är meriter färgad av våra fördomar och det är alltså tveksamt hur rättvis meritprincipen är och hur ofta det går att avgöra om två olika sökanden har likvärdiga meriter. Se till exempel (McCrudden, 1998)

reparera kvinnor. Förutom att den historiska diskrimineringen orsakat en underrepresentation av kvinnor i bolagsstyrelser, så anses den ofta orsakat att kvinnor generellt sett har mindre makt i samhället än män. Då poster i bolagsstyrelser är positioner med relativt mycket makt, så utgör det ett ytterligare skäl till att kvotering i bolagsstyrelser skulle vara en berättigad reparation.

De kvinnor som är aspiranter till poster i bolagsstyrelser är dock sannolikt inte de som tagit mest skada eftersom de antagligen inte utgör den grupp kvinnor som missgynnats mest av diskrimineringen. Att kvotera in kvinnor i bolagsstyrelser är kanske inte det bästa sättet att reparera skadan av diskrimineringen om det inte är där som den största skadan finns. En liknande kritik framfördes av Goldman (1975) och Simon (1974) som båda menar att särbehandling vid anställning kan göra att det blir godtyckligt vilka kvinnor som får reparation. Det kan ifrågasättas huruvida en kvotering som endast gagnar ett fåtal individer kan reparera hela gruppen kvinnor.

Om det däremot är gruppen, och inte individer, som ska repareras så är inte hur enskilda individer drabbats som är relevant för reparation utan hur gruppen drabbats. En möjlig invändning mot att reparera gruppen kvinnor via kvotering är att det är möjligt att hävda att de kvinnor som kvoteras in inte representerar alla kvinnor, eftersom individer ur gruppen kvinnor även tillhör andra grupper. Kvotering av kvinnor till bolagsstyrelser skulle visserligen ge kvinnor fördelar (jämfört med innan) men skulle samtidigt fördela dessa fördelar så att de framför allt gagnade de kvinnor som redan har stora fördelar i samhället i och med sin höga utbildningsnivå med mer. Många kvinnor känner sig kanske inte representerade av de kvinnor som skulle kvoteras in, och för att de ska få reparation så krävs det att de grupper som de representerar också kvoteras in.

kritiken att för få individer får reparation skulle kunna bemötas genom att hävda att det är ett felaktigt påstående, eftersom kvoteringen ger konsekvenser även för andra kvinnor än de som får poster i bolagsstyrelser. Om implicit partiskhet är ett skäl till att kvinnor inte når poster i bolagsstyrelser i samma grad som män, och denna partiskhet anses vara delvis orsakad av en historisk diskriminering, så skulle en rimlig reparation kunna vara en sådan som mildrar eller eliminerar partiskheten. Kvotering av kvinnor till bolagsstyrelser skulle kunna ändra på bilden av kvinnlig kompetens vilket skulle gynna även kvinnor utanför bolagsstyrelser, och skulle även kunna förbättra möjligheterna för kvinnor i olika grupper i samhället. Här sker en konsekvensanalys av det slag att argumentet skulle kunna blandas ihop med framåtblickande argument för kvotering (så som att jämställdhetsprincipen), men med skillnaden att den berättigas av en tillbakablickande tanke om reparation. Kvotering skulle därmed också fungera instrumentellt genom att leda till konsekvenser som skulle ge reparation.

Men även om kvotering inte lyckas reparera alla kvinnor, så utesluter inte kvotering av kvinnor till bolagsstyrelser att det även kan vara berättigat att reparera kvinnor på fler sätt. Kvotering är troligtvis inte en tillräcklig reparation eftersom den historiska diskrimineringen har gett upphov till fler skador än underrepresentationen av kvinnor i bolagsstyrelser, men så länge en kvotering inte hindrar att andra

former av kompensation sker samtidigt, så torde detta inte vara ett argument mot den. Det är däremot rimligt att fråga sig om det är det mest effektiva sättet att kompensera kvinnor på, eller om det finns andra sätt att kompensera kvinnor på som stöter på färre problem.

6.3 Kompetens och meriter

Kvotering får inte nödvändigtvis ett starkt stöd av kvinnor då många kvinnor befarar att kvotering leder till fördomar om att kvinnor med poster i bolagsstyrelser är mindre kompetenta än männen och att kvoteringen alltså ger en negativ påverkan på de kvinnor som idag sitter i bolagsstyrelser. Om det endast ligger i kvinnors intresse att de når poster i bolagsstyrelser om de gör det via sina meriter, så är det kanske bättre att kompensera kvinnor genom att förenkla för dem att få de relevanta meriterna. Antalet kvinnor i bolagsstyrelser skulle till exempel kunna öka genom att ge kvinnor fördelar vid studierna så som stipendier, ökat studiestöd eller förtur till vissa utbildningar.

Det är dock troligtvis inte bara utbildning som meriterar för poster i bolagsstyrelser utan rimligtvis meriterar även tidigare arbetslivserfarenheter samt erfarenhet av till exempel att sitta i styrelse för andra företag och organisationer. En kritik som kan riktas mot de som hävdar att endast meriter ska spela roll, är att meriter oftast definieras av män och att detta ger fördelar till manligt sökande som oftare passar in på dessa. Även om inte meriter skulle vara definierade av män så skulle det ändå kunna hävdas att de är skapade inom ett system som generellt värdesätter det som traditionellt sett betecknas som manligt högre än det som traditionellt sett betecknas som kvinnligt utan att detta är berättigat. Detta ändrar visserligen inte läget för de kvinnor som anser att kvotering leder till en stämpel som ger lägre status till kvinnor i bolagsstyrelser, men säger något om hur meriter är öppna för tolkning. Det är inte uppenbart vad som ska värderas högre av till exempel arbetslivserfarenhet och erfarenhet av poster i andra styrelser. Det finns troligtvis alltid en viss öppenhet i tolkningsutrymme som gör att de som tillsätter posterna har ett visst avgörande oavsett riktlinjer. I och med att det finns forskningsstöd för att det finns en implicit partiskhet som gynnar män så är det alltså inte säkert att kvinnor når posterna även om de är meriterade¹⁰. Att ge kvinnor kompensation genom att förenkla för dem att bli meriterade, är i så fall inte någon garant för att fler kvinnor ska komma in i bolagsstyrelser och det är i så fall kanske en otillräcklig kompensation.

Även här skulle det kunna föreslås att kvoteringens konsekvenser ger reparation genom att öka kvinnors benägenhet och möjligheter att bli meriterade för poster i bolagsstyrelser, samtidigt som det på ett direkt sätt skulle öka andelen kvinnor i bolagsstyrelser. Detta delvis genom att ändra på bilden av kvinnors kompetens, och därmed även kanske ge ett ökat självförtroende, samt ge kvinnor förebilder som skulle kunna leda till att fler kvinnor skulle bli meriterade. Att fler kvinnor skulle sitta

¹⁰ Enligt Klingströms rapport för Timbro finns dock inte någon diskriminering mot kvinnor vid val av bolagsstyrelser. (Klingström, 2014)

på poster i bolagsstyrelser skulle alltså leda till reparation genom att det skulle gynna kvinnor på ett sätt som skulle kunna anses relevant till den skada som orsakats av den historiska diskrimineringen.

Användandet av kvotering som ett instrument vars konsekvenser blir reparerande leder dock till ett förlitande på att dessa konsekvensbedömningar stämmer. För att det ska vara rimligt att införa kvotering av kvinnor till bolagsstyrelser på den grund att dess konsekvenser kan reparera kvinnor även utanför bolagsstyrelser genom till exempel skapandet av förebilder och en ändrad syn på kompetens, så innebär det också att argumentet faller om en konsekvensbedömning skulle visa att dessa konsekvenser sannolikt inte skulle inträffa. Det skulle även försvaga argumentet avsevärt om det visade sig att det var ett ineffektivt sätt att nå reparation på, då det eventuellt skulle finnas andra åtgärder som skulle kunna reparera utan att krocka med andra principer i samma utsträckning som kvotering, och som dessutom inte skulle leda till en negativ stämpel hos kvinnor i bolagsstyrelser.

7. Sammanfattande diskussion

Denna uppsats kan sägas bestå i två delar, varav i den ena jag har ämnat visa hur en rimlig argumentation för reparation av kvinnor skulle kunna se ut, och i den andra sökt möjliga argument för att en sådan reparation bör ske genom införandet av kvotering av kvinnor i bolagsstyrelser. Skulle en sådan argumentation vara rimlig att använda för kvotering av kvinnor i bolagsstyrelser, eller bör förespråkare finna sina argument i andra principer än reparation?

Jag anser att en reparation av kvinnor idag rimligtvis skulle grunda sig i att kvinnor idag tar skada av den historiska diskrimineringen, då det verkar rimligt att det finns en koppling mellan dagens diskriminering och dåtidens diskriminering som gör det relevant att tala om dagens kvinnor som offer för dåtidens handlingar. Den skada som drabbar kvinnor idag är dock troligtvis mer svårdefinierad än den som drabbade kvinnor vid tiden för handlingarna, då det idag sker en diskriminering av en annan sort. Jag har exemplifierat kvinnors skada med att bland annat referera till implicit partiskhet, som innebär sämre möjligheter för kvinnor på arbetsmarknaden men där diskrimineringen är omedveten, men anser snarare att denna är ett uttryck för, och en del av, en strukturell diskriminering som spänner över samhället i stort. Det är dock inte den strukturella diskriminering som uppsatsens kompensation handlar om, utan en reparation som blickar tillbaka till historiskt utförda handlingar där det funnits en klandervärd. Det kan tyckas onödigt att komplicera frågan om kompensation genom att blicka bakåt, då skadan som skall kompenseras för är densamma. Skillnaden är dock att om det är en reparation som ska ske, så förhåller sig målen med reparationen till hur det hade varit om inte den historiska diskrimineringen hade skett. Premissen är alltså att kvinnor har de sämre än de hade haft det om inte den historiska diskrimineringen hade skett, och att det är i kraft av detta de ska få reparation, men att reparationen sker för den skada som den historiska diskrimineringen utgör. Detta sätter alltså inte upp något mål om att dagens diskriminering ska upphöra utan reparationens mål är att den historiska

diskrimineringens effekter kompenseras för. För att reparationens mål ska uppfyllas verkar det dessutom nödvändigt att reparationen medföljs av ett erkännande om att den utförs på grund av de felaktiga handlingarna, eftersom det, i enlighet med Boxill (2011) också är detta som skiljer reparation från kompensation.

Att hänvisa till skadan som grund för reparation skapar svårigheten att den inte på ett säkert sätt ringar in gruppen kvinnor, då det möjliggör att det finns kvinnor som inte tagit skada. En möjlighet är att hävda att kvinnor har skadats som grupp, inte som individer, och att det därför är kvinnor som grupp som ska repareras. Detta gör det möjligt undgå frågan om ifall vissa individer tagit skada eller inte, men det verkar konstraintuitivt att det i så fall är godtyckligt vilka kvinnor som får fördelarna och vilka män som får stå för kostnaderna. Samtidigt är det inte heller lika intuitivt att tänka sig att en grupp kan bli skadad oavsett hur individerna har det.

Kompensation för individer är knappast kontroversiellt, mer kontroversiellt är dock att ge individer kompensation på grund av deras gruppstillhörighet på det sätt som jag föreslår. Det verkar då mindre kontroversiellt att göra detta på basis av en annan egenskap än gruppstillhörigheten, så som en individuell skada, på det sätt som Nickel (1972) förordar. Det är visserligen möjligt att det finns en del kvinnor som inte tagit skada av handlingarna, men eftersom strukturell diskriminering generellt sett är något utbrett och svårdefinierat så är det också svårt att avgöra vilka som drabbats och om det finns kvinnor som inte drabbats. Dessutom kan alla kvinnor sägas vara utsatta för en risk att bli missgynnade genom diskriminering, vilket kan ses som en skada som drabbar samtliga kvinnor. Även om det skulle finnas kvinnor som inte tagit skada, så menar jag dock att det ändå finns skäl att ge reparation till gruppen kvinnor. Det verkar vara en rimlig möjlighet att, likt Nickel (1974) och Fullinwider (2000), se det som en praktisk lösning att ge reparation till gruppen kvinnor. Alternativet skulle vara att granska varje individ på ett sätt liknande det som görs vid skadeståndärenden, men då det handlar om något så pass svårdefinierat samtidigt som det troligtvis drabbar en majoritet av kvinnorna, så verkar risken stor att många skulle hamna mellan stolarna och att det dessutom skulle vara relativt ineffektivt.

Jag har lagt fokus för diskussionen om reparation vid den grupp som har rätt till reparationen, och inte de som bör betala. Att, liksom Fullinwider (2000), fokusera diskussionen till den som är skyldig att betala verkar göra att reparationens endast har målet att straffa en förbrytare snarare än att handla om att reparera en skada. Frågan om vem som bör betala kostnaden är ett av de problem som en kvinnlig reparation stöter på, men bör ses som sekundär. Att män bör betala reparationen eftersom de drar fördelar av den historiska diskrimineringen är mer rimligt om det ses som en lösning på problemet om vem som bör betala den kostnad som någon måste stå för, än om det ses som ett argument i sig för reparation. Visserligen bör reparation skiljas från andra typer av kompensation som är enbart distributiva, då handlingarna är felaktigt orsakade. De klandervärda kan i detta fall sägas ha lämnat en

obetald skuld, och om kvinnor idag tar skada av handlingarna, så verkar det rimligt att skulden blir betald till dem.

Om fokus skulle läggas på den som är skyldig att betala så skulle det kanske snarare kunna sägas att vi idag har en anledning att ge kvinnor kompensation, men inte reparation, då det inte längre finns någon klandervärd. Detta kan tyckas mer rimligt då reparationens mål också är att få ett erkännande om att reparationen sker på grund av de felaktiga handlingarna. Det går däremot att hävda att även om det inte finns någon klandervärd längre, så är kvinnor fortfarande offer för en felaktig handling och har därför inte bara rätt till kompensation utan även till ett erkännande om de felaktiga handlingarna, och att ett sådant ansvar bör tas över av staten när de klandervärda inte längre existerar. Enligt mig är det alltså staten som idag rimligtvis är skyldiga att reparera kvinnor, men då staten inte själv kan drabbas av en kostnad så kan det vara berättigat att männen betalar kostnaden eftersom de drar fördelar av systemet som delvis är orsakat av de felaktiga handlingarna. Således finns det skäl för staten att reparera kvinnor genom införandet av någon form av kompensatorisk diskriminering.

Givet att kvinnor har rätt till reparation så kvarstår dock frågan om kvotering av kvinnor i bolagsstyrelser är en bra form för att reparera kvinnor. Kvotering har fördelen framför positiv särbehandling att den ger en större garant för att det sker en reparation, men har samtidigt nackdelen att betydelsen av meriter blir förminskad, vilket, förutom inskränkningar i likabehandlingsprincipen, riskerar att leda till att det bildas fördomar om kvinnor på styrelseposter som mindre kompetenta. Kvotering av kvinnor i bolagsstyrelser har dessutom nackdelen att den verkar reparera ett fåtal kvinnor, och att dessa kvinnor rimligtvis inte är de som tagit mest skada och alltså inte är de som har mest rätt till reparation. Dessutom innebär kvoteringen att kostnaden endast fördelas på ett fåtal män, nämligen de som annars skulle fått styrelseposter. I enlighet med Amdurs (1979) tes om att de som drar mest fördelar bör betala mest så verkar dock kvotering rimligare än vissa andra former då det är troligt att det i alla fall inte drabbar de män som drar minst fördelar.

Jag har föreslagit att kvotering skulle fungera instrumentellt genom att påverka mer än bara de platser som kvoteringen avser eftersom antalet kvinnor på platser i bolagsstyrelser skapar fler förebilder och kan bidra till en förändrad syn på kvinnors kompetens. Med en förändrad syn på kvinnlig kompetens avser jag att människors fördomar, både medvetna och omedvetna, om vad kvinnor är lämpade till, skulle kunna förändras på ett sätt som skulle gynna kvinnor. Bland annat skulle en förändrad syn hos arbetsgivare kunna minska den implicita partiskheten vilket skulle leda till att kvinnor fick bättre möjligheter inom områden där de tidigare missgynnats. Det skulle dessutom kunna förändra kvinnors syn på sig själva och sin egen kompetens, vilket bland annat skulle kunna göra att fler kvinnor väljer att söka sådana jobb som de annars inte skulle tro att de hade en chans på. Kvoteringens konsekvenser skulle fungera som reparation eftersom det skulle bidra till att reparera en skada orsakad av den historiska diskrimineringen. Argumentets hållbarhet beror dock på hur troligt det är att kvoteringen

faktiskt kommer leda till de önskade konsekvenserna, samt att det stämmer att det finns en syn på kvinnor som mindre lämpade för vissa arbeten och att detta missgynnar dem.

Det kan dock tyckas ineffektivt att gå via kvotering i bolagsstyrelser för att reparera kvinnor i övriga delar av samhället. Ett argument för att införa kvotering just i bolagsstyrelser skulle vara att det handlar om positioner med mycket makt, och att det därför finns stora påverkansmöjligheter, samt att det är en manlig sfär som alltså skulle kunna vara mer drabbad av synen på kvinnor och kompetens. Enligt Tomas Klingströms rapport för Timbro beror den lägre andelen kvinnor i bolagsstyrelser dock inte på diskriminering eller underrepresentation i förhållande till meriter (Klingström, 2014) och det är i så fall inte i processen för att välja styrelseposter som det sker en implicit partiskhet. Det rimliga är i så fall att snarare se att fler kvinnor i bolagsstyrelser skulle påverka att fler kvinnor väljer att meritera sig till posterna på grund av en ändrad syn på kompetens.

En annan möjlighet för reparation är att ge kvinnor särbehandling vid ett tidigare skede än anställning genom att ge dem fördelar vid utbildning. Exempelvis skulle stipendier kunna delas ut till kvinnor som läser vid program där de idag är underrepresenterade. Fördelen är att en direkt reparation skulle kunna ges till ett större antal kvinnor än vid kvotering samt att kostnaden också skulle kunna delas upp på fler. En annan fördel är att det skulle kunna vara möjligt att ta med i beräkningarna hur mycket skada som orsakat olika individer inom gruppen kvinnor, genom att ge olika pengasummor till olika individer. Att färre kvinnor idag väljer de utbildningar som är traditionellt manliga kan ses som en konsekvens av den strukturella diskrimineringen och att kvinnor inte själva ser sig som kompetenta eller tror att de har begränsade möjligheter att kunna göra karriär i traditionellt manliga yrken. Om stipendier ska ses som reparation skulle underrepresentationen rimligtvis ses som orsakad av de felaktiga handlingarna och utgöra en skada för kvinnor. I så fall skulle ett stipendium till dessa kvinnor kunna ge reparation på grund av att det reparerar den skada som underrepresentationen i utbildningarna utgör. En annan möjlighet är att i stället kvotera in kvinnor till utbildningarna. Risken med att kvotera in kvinnor till utbildningar är dock att det på samma sätt som vid kvotering i bolagsstyrelser skulle leda till att kvinnor på de utbildningarna skulle ses som mindre kompetenta, även om det verkar rimligt att en sådan stämpel försvinner när eleven är färdigutbildad.

Särbehandling vid utbildningar, oavsett om det gäller stipendier eller kvotering, skulle alltså kunna leda till att fler kvinnor blir meriterade och skulle därigenom kunna leda till att fler kvinnor når bolagsstyrelser via sin meritering. Detta skulle göra att kvinnor i bolagsstyrelser inte skulle ses som mindre kompetenta och skulle ändå kunna ge samma goda effekter som kvotering när det gäller synen på kvinnlig kompetens. Reparationen skulle alltså ske direkt via stipendierna, och indirekt via stipendiernas konsekvenser. Detta förutsätter dock att kvinnor faktiskt når posterna, alltså att det inte finns en diskriminering som hindrar dem. Om det finns en diskriminering i processen så verkar det bättre att kvotera in kvinnor för att säkerställa att de får platserna och därmed säkerställa reparation av

fler. Spridningseffekten av kvotering blir visserligen också förhindrad av en diskriminerande process, vilket visar att särbehandling kanske inte räcker för att reparera alla kvinnor.

För att avgöra vilken av dessa två som skulle vara mest effektiv så skulle det troligtvis behövas mer empirisk kunskap om hur dagens diskriminering ser ut och hur pass många kvinnor som motsätter sig kvotering på grund av att det riskerar att stämpla dem som mindre kompetenta. Om de långsiktiga positiva konsekvenserna är tillräckligt stora så är det möjligt att det skulle vara rimligt att införa kvotering för reparation trots att en del kvinnor i bolagsstyrelser skulle bli drabbade av fördomar. Samtidigt så verkar det rimligt att om samma resultat kan nås då kvinnorna har nått posterna via sina meriter, så är detta mer önskvärt.

Kvoteringsfrågan påverkas dock av en rad andra principer än reparationsprincipen, till exempel skulle Jämställdhetsprincipen troligtvis tala för kvotering då en jämnare fördelning i bolagsstyrelser ur denna aspekt skulle vara positiv. Reparation och jämställdhet motarbetar alltså inte varandra i den här frågan, men vi skulle kunna fråga oss hur det skulle se ut om fördelningen i bolagsstyrelser vore det motsatta. Vi kan tänka oss en värld där kvinnorna skulle ha sämre möjligheter jämfört med hur de hade haft det om de inte vore för den historiska diskrimineringen, men bättre möjligheter jämfört med männen. Reparationsprincipen skulle fortfarande gälla, och kvinnor skulle alltså ha rätt till reparation, men det verkar tveksamt om det kan krävas att männen betalar kostnaden. Enligt Woodruff skulle troligtvis detta vara ett exempel på när det inte vore rätt att särbehandla, då det skulle vara en del av ett mönster av diskriminering som skulle innebära en börda för män genom att på ett orättvist sätt göra dem mindre respekterade. Det verkar troligt att kvotering i ett sådant samhälle inte hade varit berättigat, delvis på grund av att männen inte längre drar fördelar och det därför inte är rättfärdigat att de betalar kostnaden, och delvis på grund av att det känns fel att ge kvinnor fler fördelar i ett sådant samhälle. Detta visar att jämställdhetsprincipen verkar viktigare än reparationsprincipen, vilket också talar för att en argumentation för kvotering inte enbart kan vila på reparationsprincipen utan denna kan snarare fungera som stödargument till framför allt jämställdhetsargument.

Detta tyder alltså på att kvoteringsfrågan inte kan avgöras av reparationsprincipen utan att en argumentation för kvotering kommer att utgå från andra principer och använda reparationsprincipen som stödargument alternativt som ett berättigande av den kostnad som män får betala. Förutom jämställdhetsprincipen har även andra mer framåtblickande argument använts för kvotering. Det har bland annat hävdats att den ökade representationen av kvinnor leder till ökad kompetens och gör att företagen, och Sverige, får en ökad konkurrenskraft ("Kvotering ökar kompetensen", SvD), samt att kvotering kan tvinga rekryterare till bolagsstyrelser att titta bredare efter kompetensen och därmed

finna kompetens som de inte annars hade hittat ("Kvotering ger ökad kompetens", Feministiskt Perspektiv).¹¹

Det vanligast förekommande argumentet mot kvotering är sannolikt förtjänstprincipen då kvotering innebär att en kvinna kan få företräde framför en mer meriterad man. Samtidigt är det problematiskt att prata om förtjänst i en värld där det som är manligt kodat generellt sett får högre status, och även om CV:n bedöms lika oberoende av om det är en mans eller kvinnas, så kan innehållet sägas bedömas olika beroende på om det passar in i en manlig norm eller inte. Det kan alltså ifrågasättas om det finns en rättvis process utan kvotering, och kvoteringen skulle då eventuellt kunna berättigas genom att det skulle bidra till en mer rättvis process genom ändrade normer alternativt ge jämställdhet i utfall.

8. Slutsats

Jag har ämnat visa hur en rimlig argumentation för kvinnlig reparation skulle se ut och hur en sådan skulle kunna ligga till grund för införandet av kvotering av kvinnor till bolagsstyrelser. Det verkar finnas anledning att ge kvinnor reparation om de idag tar skada av den historiska diskrimineringen på ett sådant sätt att de hade haft det bättre om inte den historiska diskrimineringen hade skett. De felaktiga handlingarna lämnade efter sig en obetald skuld gentemot dess offer och det finns anledning att betala ut den skulden idag då kvinnor tar skada av handlingarna och det därför i någon mening även finns offer idag. Då det inte längre finns någon som bär skuld för handlingarna så bör rimligtvis skyldigheten till reparation tas över av staten, som skulle vara berättigade att låta männen betala kostnaden för reparationen eftersom de drar fördelar av de felaktiga handlingarna. Detta skulle alltså kunna berättiga att staten inför någon form av kompensatorisk diskriminering.

Kvotering av kvinnor till bolagsstyrelser skulle kunna berättigas utifrån reparationsprincipen om den skulle leda till en förändrad syn på kvinnors kompetens och därmed ge kvinnor ökade möjligheter, då detta skulle reparera den skada som orsakats av den historiska diskrimineringen. Hur väl kvotering skulle stå sig jämfört med andra former av reparation, så som stipendier, skulle dock behöva avgöras av empirisk forskning över vilken form som skulle ge mer fullvärdig reparation till fler kvinnor.

Det finns dock skäl att tro att reparationsprincipen är mindre betydelsefull än vissa andra principer så som jämställdhetsprincipen och förtjänstprincipen, och att reparationsargumentet för kvotering därför snarare skulle fungera som stödargument till andra argument. Det är dessutom troligt att det är lättare att genomdriva kvotering som kompensation för dagens diskriminering än som reparation för tidigare oföretter. För att avgöra om ett införande av kvotering är rättfärdigat krävs därför att övriga principer och aspekter utreds.

¹¹ En svensk studie har även visat att kvotering leder till att specifikt männens kompetens ökar med kvotering och att "medelmåttiga mäns" platser tas över av kompetenta kvinnor. Studien gäller dock politiska partier och inte bolagsstyrelser. ("Könskvotering leder till högre kompetens hos män", DN)("Kvotering ger ökad kompetens", Feministiskt Perspektiv)

9. Litteraturlista

9.1 Artiklar

- Altman, A., 2011. Discrimination, in: Zalta, E.N. (Ed.), The Stanford Encyclopedia of Philosophy.
- Amdur, R., 1979. Compensatory Justice: The Question of Costs. *Political Theory*, 229–244.
- Boxill, B., 2011. Black Reparations, in: Zalta, E.N. (Ed.), The Stanford Encyclopedia of Philosophy.
- Cahn, S.M. (Ed.), 2002. *The Affirmative Action Debate*, 2 edition. ed. Routledge, New York.
- Cowan, J.L., 1972. Inverse Discrimination. *Analysis* 33, 10–12.
- Day, J.P., 1981. Compensatory Discrimination. *Philosophy* 56, 55–72.
- Fullinwider, R.K., 1975. Preferential Hiring and Compensation. *Social Theory and Practise* 3, 307–320.
- Fullinwider, R.K., 2000. The Case for Reparations. *Philosophy and Public Policy Q.* 20, 1–8.
- Goldman, A.H., 1975. Reparations to Individuals or Groups? *Analysis* 35, 168–170.
- Hughes, P.M., 2004. Rectification and Reparation: What Does Citizen Responsibility Require? *Journal of Social Philosophy* 35, 244–255.
- Kershnar, S., 1997. Strong Affirmative Action Programs at State Educational Institutions Cannot Be Justified Via Compensatory Justice. *Public Affairs Q.* 11, 345–363.
- Kershnar, S., 1999. Are the Descendants of Slaves Owed Compensation for Slavery? *Journal of Applied Philosophy* 16, 95–101.
- Nickel, J.W., 1972. Discrimination and Morally Relevant Characteristics. *Analysis* 32, 113–114.
- Nickel, J.W., 1974. Should Reparations Be to Individuals or to Groups? *Analysis* 34, 154–160.
- Rawls, J., 1999. *A theory of justice*, Revised ed. Oxford University Press, Oxford.
- Simon, R., 1974. Preferential Hiring: A Reply to Judith Jarvis Thomson. *Philosophy and Public Affairs* 3, 312–320.
- Steinpreis, R.E., Anders, K.A., Ritzke, D., 1999. The Impact of Gender on the Review of the Curricula Vitae of Job Applicants and Tenure Candidates: A National Empirical Study. *Sex Roles* 41, 509–528.
- Taylor, P.W., 1973. Reverse Discrimination and Compensatory Justice. *Analysis* 33, 177–182.
- Thomson, J.J., 1973. Preferential Hiring. *Philosophy and Public Affairs* 2, 364–384.
- Woodruff, P., 1976. What's Wrong with Discrimination? *Analysis* 36, 158–160.

9.2 internetkällor

Elias, A et al. "Kvotering ökar kompetensen". SvD.

URL http://www.svd.se/opinion/brannpunkt/kvotering-okar-kompetensen_4989615.svd
(hämtad 1.5.15).

Englund, C. "Könskvotering leder till högre kompetens hos män". *DN*.

URL <http://www.dn.se/ekonomi/konskvotering-leder-till-hogre-kompetens-hos-man/> (hämtad 1.5.15).

Eriksson, H. "Majoritet tror inte på könskvotering". *DN*.

URL <http://www.dn.se/ekonomi/majoritet-tror-inte-pa-konskvotering/> (hämtad 1.2.15).

Hjorthen, F. D. "Kvotering är inte lösningen". *Liberal Debatt*.

URL <http://www.liberaldebatt.se/2014/08/kvotering-ar-inte-losningen/> (hämtad 1.2.15).

Jalakas, A. "Inkvoterade kvinnor - gör de skillnad?". *Nationella sekretariatet för genusforskning*. Göteborgs Universitet.

URL <http://www.genus.se/meromgenus/teman/valjare-och-valda/inkvoterade-kvinnor---gor-de-skillnad-/> (hämtad 1.2.15).

Klingström, T. "Mindre mångfald med kvotering". Timbro. Oktober 2014.

URL <http://timbro.se/samhallsekonomi/rapporter/kvotera-inte-bort-mangfalden> (hämtad 12.29.)

Otterstam, M. "Kvotering ger ökad kompetens". *Feministiskt Perspektiv*.

URL <https://feministisktperspektiv.se/2014/02/18/kvotering-ger-okad-kompetens/> (hämtad 1.5.15).

"Svar på tal". *Genusmaffian*.

URL <http://www.genusmaffian.se/svar-paring-tal.html> (hämtad 1.2.15).